

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA
MAX'SUS TA'LIM VAZIRLIGI
A. QODIRIY NOMIDAGI JIZZAX DAVLAT
PEDAGOGIKA INSTITUTI**

**CHET TILLARINI O'RGATISHNING TURLICHA
YONDASHUVLARI: MUAMMO VA YECHIMLAR**
Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari 2021 yil 1-iyun

**Proceedings of the International Scientific-Practical
Conference**
**DIFFERENT APPROACHES TO FOREIGN LANGUAGE
TEACHING: PROBLEMS AND SOLUTIONS**
2021 June 1

Jizzax 2021

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAX'SUS TA'LIM VAZIRLIGI**

**ABDULLA QODIRIY NOMIDAGI
JIZZAX DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI**

**CHET TILLARINI O'RGATISHNING TURLICHA
YONDASHUVLARI: MUAMMO VA YECHIMLAR**

Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari

2021 yil 1-iyun

**Proceedings of the International Scientific-Practical
Conference**

**DIFFERENT APPROACHES TO FOREIGN LANGUAGE
TEACHING: PROBLEMS AND SOLUTIONS**

2021 June 1

Jizzax 2021

Г. Б. ХАЙИТОВА , -Аграр соҳасига оид терминологиянинг лексик- семантик хусусиятлари (немис тили мисолида).....	279
A. JABBAROVA, I.MAMARASULOVA , - Antonyms of phraseological units	282
D.G'.JO'RAMURODOV , - No, kyougen va kabuki - yapon teatrlarining o'zaro farqli tomonlari.....	284
N. D. JURAYEV , - O'zbek tilidagi "til" nuvzuviy guruhiga kiruvchi maqollarning semantik o'ziga xosligi.....	286
M. KHUSANOVA , - Discourse as an object of linguistic research	289
M.ALLAMBERGENOVA , - O'rkun-Enasoy obidalarining Qozog'istonda o'rganishi.....	292
M. ЗОКИРОВА , - Основы «классической» парадигмы школ	295
G.H. MADAMINOVA , - Analysis of proverbs representing the relationship between men and women in the Uzbek language	298
F.Z. MAMARIZAYEVA , - Badiiy asarlar tarjimai jarayonida realiyalarning ifodalanishi tahlili s.ahmadning "jimjilik" romani misolida.....	300
SH. MASHRABJONOVA , - Theoretical foundations of reading comprehension.....	302
A.B. MURTAZAEVA , - Menecjment talabalari uchun aloqa qobiliyatlarining muhimligi va ularni rivojlantirish ahamiyati.....	305
P. HARBЕКОВА, Г.БОЛТАЕВА , - Маргарет Митчелнинг "Шамолларда қолган ҳисларим" романи эпик асар сифатида.....	308
И.К. ҚОРАБОШЕВ , - "Алидо, қурол!" романида қаҳрамонлар вутқининг лингвистик, стилистик ва прагматик хусусиятлари	310
SH. SHOIMOV, F. SHOIMOVA , - Using antonyms pair in proverbs and saying.....	314
M.A. TURAYEVA , - The importance of lexical interference in the study of a foreign language.....	316
И.М. ХАМРОЕВА , -Историческое изменение взглядов на категорию рода имен существительных	318
SH.T. XAYDAROVA , - Evfemizmlarni pragmatik nuqtai nazardan o'rganish.....	321
Y.RUZIEV , -A comparison of the use of the past tenses in German and English	323
Z. YAKHSHIEVA , - Development of tourism in the internet space	327
АБДУЛЛАЕВА ОЗОДА , - Тилшуносликда "интенсивлик" тушунчаси	330
Н.Х.АЛИЕВА , - Структурно-семантические особенности фразем в английском, русском и узбекском языках	332
A.E.БОЙМАТОВ, A.A.БОЙМАТОВ , - Асарлар таржимаси хусусида	335
A.A.ГАФФАРОВ , - Фонологические показатели рода французского существительного	338
A.A.ГАФФАРОВ , - Выражение рода в письменной и устной речи	342
Ж.С.МАМАТКУЛОВ Бадий адабиётда романинг тугган ўрни ва аҳамияти хусусидаги мутафаккирларимиз мулоҳазаларининг таҳлили.	344
З.Б.СОБИРОВА Лингвотипологик таҳлилда "Гарри Поттер" асарида замон ва маконнинг ифодаланishi.	348
Х.Н. ИРГАШЕВ, Д.Н. АСКАРОВА , - Культура - это все элементы языка, эмоций, мышления, веры, искусства и жизни, которые действительны в обществе и продолжают оставаться традицией.	352

3. Куни А. В. Курс фразеологии современного английского языка. – М.: «Высшая школа», 1996. – 380 с.; Куни А. В. Фразеология современного английского языка: Опыт систематизированного описания. Москва: Издательство «Международные отношения», 1972г. - 288 с.

АСАРЛАР ТАРЖИМАСИ ХУСУСИДА

Бойматов Абдужаббор Ешқобилонич ф.ф.и.дон.
Жиззах Давлат Педагогика Институтини
Бойматов Абдуазиз Абдужабборович уқитувчи

АННОТАЦИЯ: Ушбу мақолада таржима хусусида баъзи фикрлар ва Жаҳон адабиётининг ёркин сиймоларидан бири, яъни давр немис адабиётининг асосчиси И.В.Гётенинг "Ҳикматлар хазинаси" таржимаси хусусида баъзи фикрлар билдирилган.

ТАЯНЧ СЎЗЛАР: Маърифат, идеалистик, диалектик, синтез, девон, сюжет, урф-одат, ўзлаштириш, мотив, образ, мазмун, асар, чет сўзлар.

Йоган Вольфганг Гёте немис халқининг буюк ёзувчиси, яъни давр немис адабиётининг асосчиси, мутафаккири ва табиатшунос император маслаҳат-чиси оқлисида таваллуд топган. У дастлаб Лейпцигда кейинроқ Страсбургда ҳуқуқ ва табиёт фанларини мукамил ўрганди. И. В. Гётенинг ижодий фаолияти 18 аснинг 70 йилларида бошланди. Айниқса ушунг жаҳонга маш-хур "Фауст" асари бутун ижодий фаолияти дивомидаги изланишларининг самараси бўлиб, Европа маърифатчилиги қарақларининг француз метафизик материализми ва немис идеалистик диалектик синтезиндр. Европадаги, хусусан, Франциядаги рўй бераётган ижтимоий-сиёсий воқеалардан ранжитган Гёте, Шарк мамлакатлари маъзусига қизиқиб-қошлайди. Шунингдек, ёзувчи Шарк мамлакатларининг урф-одатлари, тарихи, маданияти ва адабиётини чуқур ўрганади. Жумладан, Фирдавсий, Анварий, Саъдий, Низомий, Румий, Ҳофиз ва Жомий каби классик шoirларнинг ҳаёти ва ижоди билан танилади. Айниқса Гётени форс шoirи Ҳофизнинг девони қизиқтириб қолади ва уни қараб чиқади. Бундан хулоса чиқариб, уни ўзига устоз деб билади.

Шарк поэзиясидаги ҳаётбахшлик, имсон онгига бўлган ишонч Гётета катта таъсурот қолдиради. Ана шу ҳайратланиш ва таъсуротдан таъсирланган шoir 1819 йилда ўзининг "Ғарбу Шарк" девони, шеърлар тўпламини нашр этади. Гёте Шаркка юзланган ҳолда бевосита таржимашунослик билан ҳам шугул-ланиб, устози Ҳофизнинг девонини немис тилига таржима қилиб, Висбаден-даги бажир лавозимида ишлаган Йоханн Йохим Вилдесернинг асарида қизиқ Маршанга туқфа қилади [6,24].

Немис халқининг бетақдор шoirи И. В. Гёте девони ўзга тилларга таржима қилиш жараёнида, таржиманинг барча қондаларига қатъий риоя қилган ҳолда, таржима қилинадиган асарларни ижодий ўрганиб, кейин ўзлаштиради. Шoirларнинг халқ ижоди асарлари ёки бирор ёзувчи асарларининг гоъси, маззуси ёхуд бадний усуллардан фойдаланишини аңлатувчи адабий ҳолиса-лардан бири эканлигини тўлиқ хис қилади. Ижодий ўрганиш ёки ўзлаштиришда шoir бирор асар сюжети ёки образни, мотив ёки иборани, хуллас, ўзига маъқул келган нарсани ўз таржимасида ижодий қўлайди, бироқ айнан қўчириб олмади ва уни хис этади. Ижодий ўрганиш ва сўзларни ижодий ўзлаштиришлар адабий жараёнининг муҳим томонларидан бири ҳисобланишини тўлиқ аңлаб этади (7: 111).

XX аср бошлари ва XXI аср урталаридан бошлаб Ўрта Осиё таржимонлари, шунингдек, Ўзбекистон дивериди яшаб, ижод этган ажойиб таржимонларимиздан Максуд Шайхзода, Шукрулло, Эркин Воҳидовлар Гارب мамлакатларининг буюк шоирлари-ю, ёзувчилари томонидан чоп этилган шеърлари ва асарларининг рус тили воситасида ўзбек тилига утирилган. Кейинчалик, XX аср охири ва XXI асрнинг бошларига келиб, Садриддин Салим Бухорий, Пошали Усмои, Янгилш Эгамова (унинг 2018 йилда И. В. Гётенинг "Ёш Вертернинг язтироблари" романининг ўзбек тилига қилинган иккинчи наشري чоп этилди) Носир Муҳаммад ва Хуррам Раҳимов каби таржимонларимиз немис шоир ва ёзувчиларининг шеърлари, асарлари ва эртакларининг ўзбек китобхонларига бевосита таржима қилиб тақдим этиб келмоқдалар.

Бундай моҳир таржимонлар сирасига Фарғонанинг Бешарих туманида туғилиб вояга етган, Ф. Энгельс номидаги Чет тиллар педагогика институти-ни (ҳозирги Ўзбекистон Давлат чет тиллари университети) битирган Мирлаали Акбаровнинг номини ҳам қайд қилиб ўтиш ўринлидир. У бир неча марта Германияда ва Швейцариянинг "Лоорен таржимонлар уйи" да бўлиб И. В. Гётенинг кўплаб шеърлари, пурмазно ҳикматларининг ўзга тиллар таржимасидан фойдаланмаган ҳолда ўзбек тилига бевосита таржима қилган.

М. Акбаров Германияда яшаб, ижод этган, ўз даврининг етук шоир-у фузолалари ва намояндалари яратган шеърлари, асарларига қизиққан ҳолда, таржимон сифатида буюк шоир ва мутафаккир И. В. Гётенинг 1833 йилда нашр этилган "**Maximen und Reflexionen**" (Ҳаёт қондалари ва хулосалари) асари билан танишиб, ўзида салкам иккинчи мунга афоризмларни муҷассам этган ушбу тўпламни илк бор ўзбек тилига таржима қилган ва "Ҳикматлархазинаси" (Тошкент, "Шарк" 2008) номи билан нашр эттирди [8; 7].

Биз, шаклан ихчам, мазмунга бой бўлган немис ҳикматларининг давоми сифатида танишиб бормоқдамиз. Севимли шоир Гётенинг "Ҳикматлар хазинаси" асарида ўзбек тилига утирилшида баъзи чет тиллардан ўзлаштирилган сўзлар учрайди.

Таржимон М. Акбаровнинг ушбу асарни таржима қилишдаги таржимасида кўплаб чет сўзлар ишлатилган бўлиб, уларнинг умумий сонга 100 тадан кўпроқни ташкил этади. Жумладан, таржимода француз, италян, грек, лотин, поляк тилларидан олинган сўзлар ва жумлалар учрайди. Таржимага ижобий ёндошган ҳолда, ўзимизнинг баъзи фикрларимизни билдиришни баён қилмоқчимиз. Таржимон асарни немис тилидан ўзбек тилига таржима қилишда ҳамма имкониятлар ва маҳоратларни ишга солган ва буни инкор этиб бўлмайди. Шунингдек ҳам қайда қилиш лозимки, таржимада айирим чет сўзларнинг қўлланилиши, кўплаб ўқувчилар учун ҳам тушунарли бўлмаслиги мумкин. Масалан, Антипод, Аналогия, Аристократия, Амфигурия, Гипотетик, Диле-тант, Диастола, Инстинкт, Императив, Камердистер, Ладан, Метаморфоза, Метампсихоз, Монотеист, Макнавеллизм, Мистика, Обскурантизм, Пантеист, Подитеист, Пропорция, Трансцендентлик, Убийкаист, Фанегорамия, Феномен, Фуга, Хроматика, Эмпирика каби тушуналиши қийин бўлган сўзларни яна давом эттириш мумкин. Бу муаммони ҳал қилиш учун, таржимон чет тилларидан ўзлаштирилган ҳар бир сўзларга китобхонлар учун тушунарли бўлишини ҳисобга олган ҳолда ўринли равишда изоҳ берганлиги мақсадга мувофиқдир. Мисол тариқсиде француз тилида берилган қуйидаги жумлага эътиборимизни қаратамиз: "**Les sens communs est le Genie de l'humanite**" яъни "Соғлом ақл – тафаккур – инсоннинг даҳосидир" каби таржимаси китобхонларга тушунарли ва манзурдир [9; 135].

Албатта, қайд қилинган сўзларнинг ўзбек тилидаги муқобилини топиб таржима жараёнида қўллаш анча мушкул ва қийин масала эканлиги маълум. Шунинг учун ҳам таржимон ўша сўзларни таржимала қўллашга мажбур бўлади. Бу ерда таржимон чет сўзлардан моҳирона фойдаланган – деган хулосага келиш мумкин.

Таржимала китобхонлар учун тушунарли бўлган баъзи сўзлар учрайди ва уларга ҳам изоҳ берилиб ўтилган. Масалан: Мода – урф, Метод – усул, Библия – таврот, вариация – вариант, Аналогия – ўхшашлик, Трагедия – фожиа каби сўзларга қавс ичида изоҳ бериб ўтиш шартликин, деган фикрни билдирмоқчимиз. Чунки, қайд қилинган сўзлар китобхонларнинг кундалик ҳаётларида кўп учратадилар ва ўз нутқларида қўллаб келадилар. Билдирилган ушбу фикримизда таржимонимизга ҳеч қандай эътирозимиз йўқ. Таржимала таржима қилиб бўлмайдиган даражага етиб бориш керак, ани ўшандан кейингина ўзга миллат ва ўзга тилни аниқлаш мумкин [10;109].

Шуни унутмаслик лозимки, таржима – турли тилда сўзлашувчи кишиларнинг бир-бирлари билан мулоқат қилиш воситасидир. Шунинг учун ҳам бунда тил семантикаси ва лингвистикаси муҳим ўрин тутадиган ва бу жараёнда кўчирма, ўзлаштирма гаплар функцияси билдириладиган маъно ва мазмун ҳодисалари таржимашунослик учун жуда муҳимдир.

Хулоса ўрнида шуни айтишимиз лозимки, бугунги кунда таржимон ва таржимашунос каби кадрларни аниқ мақсадни қўзлаган ҳолда тайёрлаш, уларнинг ўз ижодий ва интеллектуал салоҳиятларини рўёбга чиқариш учун барча зарурий шарт-шароитларни яратиш лозим. Ахборот аламинишуви анж олган бугунги кунда таржима соҳасидаги ижодий ишларни келажак ёш авлодларга етказиш, халқаро мавжуд алоқаларни мустаҳкамлаб, янада кучайтиришни тақоза этади. М. Акбаров каби таржимонларга бўлган эҳтиёж ва талаб кундан-кунга ортиб бораверади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Йоханн Вольфганг Гёте. "Ҳикматлар хазинаси" (Немис тилидан М. Акбаров таржимаси). - Т.: "Янги аср авлоди", 2011. - 256 б.
2. Хотамов М., Саримсоқов Б. Адабиётшунослик терминларининг русча-ўзбекча лугати. - Т.: "Ўқитувчи", - 1979. - 364 б.
3. Йоханн Вольфганг Гёте 7 бет.
4. Ўша асар ... 135 бет.
5. Ўша асар ... 109 бет.
6. Bakhriddinova, D. (2020). MAHORAT DOD MAHSULI. *Архив Научных Публикаций JSPI*, 1-4.
7. Bakhriddinova, D. (2020). Effective Using Of Task Based Learning In Language Acquisition. *Архив Научных Публикаций JSPI*.